

ФІНАНСИ І ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ ТА ОМС

**Козинець І.Г., ст. викладач кафедри
ЦГПІ**

Матвієнко В.Д., студентка гр. ПР 153

Поняття, зміст і функції фінансів

Фінанси формують життєдіяльність суспільства, забезпечуючи реалізацію завдань і функцій держави в цілому. Це є досить складне, багатогранне суспільне явище, що характеризується різноманітними сутнісними ознаками й формами прояву.

З економічної точки зору

фінанси це сукупність економічних відносин, пов'язаних з формуванням та використанням централізованих і децентралізованих грошових фондів. Матеріальний зміст фінансів як фондів грошових коштів, які в сукупності є фінансовими ресурсами країни.

З правової точки зору

під фінансами здебільшого розуміється система економічних відносин, пов'язаних із планомірним утворенням і розподілом публічних централізованих і децентралізованих фондів коштів, необхідних для функціонування держави й органів місцевого самоврядування та інших утворень, визнаних державою необхідними.

Слід мати на увазі, що **фінанси** - це не просто самі грошові кошти, але й відносини між різними суб'єктами з приводу утворення, розподілу й використання фондів грошових коштів. Вони є невід'ємною частиною грошових відносин.

Роль і значення фінансів залежить від місця грошових відносин в економічних відносинах суспільства. Проте не всі грошові відносини виражають саме фінансові відносини.

Гроші є всезагальним еквівалентом, через який вимірюються витрати праці виробників.

Фінанси ж являють собою економічний інструмент розподілу й перерозподілу валового внутрішнього продукту (ВВП) та національного доходу (НД). За допомогою фінансів здійснюється контроль за утворенням, розподілом і використанням грошових коштів

Призначення фінансів полягає в тому щоб через утворення й розподіл грошових фондів забезпечити потреби держави у цілому, а також здійснювати контроль за витрачанням фінансових ресурсів.

Спочатку поняття «фінансів» розглядалося в аспекті формування й використання грошових фондів для забезпечення державних потреб. Пізніше сформувалося поняття «публічні фінанси», які включають як державні, так і місцеві фінанси.

**Публічним фінансам
притаманні такі ознаки:**

**грошовий
характер
відносин;**

**безповоротни
й характер
платежів
фізичними і
юридичними
особами до
державних і
місцевих
централізова
них фондів;**

**переважно примусова
форма грошових
відносин з фізичними і
юридичними особами з
боку державних органів
влади й органів місцевого
самоврядування (так
органи влади у формі
нормативно-правових
актів встановлюють
систему обов'язкових
платежів та заходи
впливу на суб'єктів
відносин при порушенні
встановленого порядку)**

**відносини
перерозподілу
вже
розподіленого
сукупного
суспільного
продукту в
його грошовій
формі.**

Відмінні риси між державними й приватними фінансами були сформульовані у праці французького вченого П. М. Годме.

Він
відмічав
наступні
відмінності
державних
фінансів
від
приватних:

- держава може у примусовому порядку забезпечити свої доходи через систему оподаткування, і в той же час відсутнє примусове виконання по відношенню до самої держави, на відміну від приватних осіб, які не можуть примусовим шляхом забезпечити свої доходи, а тому можуть бути неспроможними виконати свої зобов'язання;
- державні фінанси пов'язані з грошовою системою, яка певною мірою управляється державою й не залежить від волі приватного власника, який розпоряджається лише власними фінансами;
- приватні фінанси орієнтовані на одержання прибутку, а державні фінанси є засобом задоволення так званого загального інтересу;
- розміри державних фінансів є значно більшими, ніж розміри приватних фінансів, якими розпоряджаються окремі особи.

Державні фінанси є складовою фінансової системи, її центральна ланка, через яку держава здійснює вплив на економічний і соціальний розвиток країни.

Державні фінанси за матеріальним змістом є системою грошових фондів, що належать державі й призначення яких полягає у забезпеченні виконанні завдань і функцій останньої.

У процесуальному значенні державні фінанси є системою грошових відносин щодо утворення, розподілу й використання грошових фондів держави. Вони завжди існують стосовно грошей чи грошового еквіваленту зумовлені управлінською роллю держави, є перерозподільчими відносинами у сфері сукупного (валового) суспільного продукту.

За допомогою місцевих фінансів здійснюється вплив органів місцевого самоврядування на економічний і соціальний розвиток відповідних територіальних утворень

У матеріальному
значенні місцеві
фінанси -

У процесуальному
розумінні місцеві
фінанси -

це сукупність грошових фондів місцевого самоврядування, які повинні забезпечувати виконання функцій і завдань органів місцевого самоврядування.

це економічні відносини, пов'язані з формуванням, розподілом та використанням фондів грошових коштів з метою виконання завдань і функцій органів місцевого самоврядування

Публічні фінанси являють собою єдину категорію, що забезпечується унітарним устроєм держави, єдністю грошової системи, фінансової політики, єдністю державної і місцевої систем управління та регулювання фінансової системи країни.

Сутність фінансів більш детально розкривається через їх функції, які характеризують соціально-економічне призначення фінансів, їх роль у життєдіяльності суспільства й держави.

Фінанси виконують дві функції:

Розподільчу, механізм дії якої пов'язаний зі схемою розподілу ВВП і включає:

- **первинний розподіл** - розподіл доданої вартості й формування первинних доходів суб'єктів, зайнятих у створенні ВВП;
- **перерозподіл**, який полягає у вилученні частини доходів відних суб'єктів й формуванні централізованих фондів (I етап перерозподілу);
- **вторинний перерозподіл** (II етап перерозподілу), при якому відбувається використання централізованих фондів і формування доходів окремих суб'єктів.

Контрольну, сутність якої проявляється в тому, що фінанси є інструментом контролю за процесом розподілу й перерозподілу ВВП, за рухом грошових ресурсів.

Ця функція фінансів повинна забезпечувати збереження фінансових ресурсів і формування доходів з дотриманням законодавства держави. На практиці вона реалізується шляхом здійснення фінансового контролю через діяльність контролюючих органів

Розподільча й контрольна функції фінансів є сторонами єдиного економічного процесу, і в життєдіяльності суспільства та держави фінансові відносини мають одночасно як розподільчий, так і контрольний характер.

Фінансова система України

У науковій і навчально-методичній літературі існують різні підходи до визначення поняття «фінансова система»

Під фінансовою системою розуміють:

сукупність фінансових інститутів (ланок), кожен з яких сприяє формуванню, розподілу й використанню фондів грошових коштів (внутрішньоструктурний аспект);

сукупність відповідних органів та інституцій, які здійснюють у межах своєї компетенції фінансову діяльність (організаційний аспект);

систему форм і методів формування, розподілу й використання фондів грошових коштів (процесуальний аспект).

Фінансова система включає:

1) бюджетну систему України, яка складається з державного бюджету й місцевих бюджетів;

2) фінанси спеціальних цільових фондів (Пенсійного фонду, Фондів соціального страхування. Фонду гарантування вкладів фізичних осіб);

3) кредитну систему, яка включає як державний і муніципальний кредит, так і банківське кредитування. Проте, якщо державний і муніципальний кредит є безумовною сферою публічного регулювання, то банківське кредитування досить специфічно входить до фінансової системи. Фінансово-правовий аспект банківського кредитування стосується тільки тих відносин, які охоплюють і регулюють рух публічних грошових коштів, не включаючи цивільно-правові аспекти банківського кредитування;

4) обов'язкове державне страхування, що є формою формування, розподілу й використання цільових грошових фондів, призначених для соціальних, відновлювальних, попереджувальних та інших цілей;

5) фінанси господарюючих суб'єктів як відокремлені грошові фонди, що пов'язані з формуванням, розподілом і використанням грошових фондів держави й місцевого самоврядування.

Зазначені інститути фінансової системи існують як на державному, так і на місцевому рівнях. Всі вони мають властивості, притаманні фінансам як економічній категорії, проте через свої особливості по-різному впливають на соціально-економічні процеси, одночасно взаємодіючи між собою.

Фінансову систему України не можна обмежувати переліченими вище ланками, однак саме ці ланки є предметом дослідження науки фінансового права. З позицій економіки до фінансової системи України включають також фінансовий ринок, міжнародні фінанси.

Отже, фінансовий інститут - це група однорідних економічних відносин, врегульованих фінансово-правовими нормами та взаємопов'язаних за формами й методами формування, розподілу й використання фондів грошових коштів, а фінансова система є системою врегульованих фінансово-правовими нормами фінансових інститутів, об'єднаних спільними формами та методами формування, розподілу й використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів.

Фінансова діяльність держави та органів місцевого самоврядування: поняття та методи здійснення

Реалізація завдань, які постають перед державою, пов'язана з необхідністю використання відповідних елементів фінансової системи. Тобто фінансова діяльність зумовлена об'єктивною необхідністю збирання, розподілу, перерозподілу та використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, що забезпечують практичне виконання функцій держави.

Фінансова діяльність - це:

- процес збирання, розподілу (перерозподілу) та використання коштів, що забезпечують виконання завдань і функцій держави;
- діяльність уповноважених державних органів, органів місцевого самоврядування, пов'язана з прямим плановим збиранням і розподілом коштів

Українська держава, управляючи фінансами та виступаючи у фінансових відносинах як суб'єкт влади і як власник засобів виробництва, встановлює відповідний порядок мобілізації та використання грошових фондів. Від імені держави у цих відносинах виступають компетентні органи. Діяльність держави та її органів у галузі мобілізації, розподілу і витрачання централізованих і децентралізованих фондів коштів називають фінансовою діяльністю.

Фінансова діяльність держави та органів місцевого самоврядування базується на відповідних принципах - основоположних правилах і вимогах, які відображають її найсуттєвіші особливості та цілеспрямованість, а основний зміст їх визначається Конституцією України та нормами права, що безпосередньо регламентують цю діяльність.

До
принципів
в
фінансово
ї
діяльності
належать:

- розподіл функцій між представницькими та виконавчими органами влади;
- пріоритет представницьких органів влади перед виконавчими органами влади;
- пріоритетність публічних видатків щодо прибутків скарбниці;
- фінансування безпеки держави;
- єдність фінансової діяльності та грошової системи держави;
- міжгалузевий характер;
- самостійність органів місцевого самоврядування у встановлених чинним законодавством межах;
- соціальна спрямованість;
- плановість;
- гласність тощо.

Як і будь-якій управляючій системі, фінансовій діяльності властиві особливі методи здійснення, вибір яких залежить від низки чинників: від завдань держави на відповідному етапі розвитку; джерел доходів; від мети використання грошових коштів; зовнішньої та внутрішньої політики тощо.

Методи фінансової діяльності залежать від стадії руху грошових фондів.

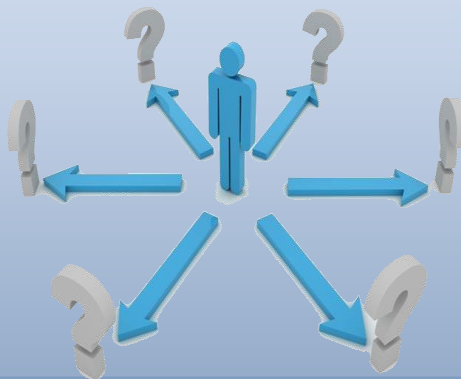
Методи мобілізації грошових ресурсів:

- метод обов'язкової мобілізації;
- метод добровільної мобілізації

Методи розподілу грошових ресурсів:

- метод фінансування;
- метод кредитування.

Методи використання грошових коштів:

- залежно від форми надходження грошових ресурсів: безготівкові перерахунки, готівкові кошти;
- залежно від спрямованості видатків: пооб'єктні та посуб'єктні.

Система органів управління державними фінансами

Система органів управління державними фінансами, виходячи із функцій та завдань суб'єкта у суспільстві, складається з:

- органів управління державними фінансами загальної компетенції;
- органів управління державними фінансами спеціальної компетенції.

До органів управління державними фінансами загальної компетенції належать:

Найвищий орган законодавчої влади – **Верховна Рада України**, яка затверджує загальнодержавні програми, Державний бюджет і вносить зміни до нього, здійснює контроль за використанням Державного бюджету України, ухвалює рішення щодо звіту про його виконання. Виключно законами України регулюються найважливіші питання у фінансовій сфері;

Завдяки своєму особливому правовому статусу в державі **Президент України** здійснює керівництво фінансовою діяльністю відповідно до ст. 106 Конституції України, може скасувати акти Кабінету Міністрів України. Він наділений правом «вето» щодо прийнятих Верховною Радою України законів із поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України;

Великими повноваженнями в галузі управління фінансами наділений **Кабінет Міністрів України**, до повноважень якого Конституція України (п.п. 3–6 ст. 116) відносить:

- забезпечення інвестиційної цінової та податкової політики;
- розробку проекту Закону про Державний бюджет України і забезпечення його виконання;
- багато інших функцій, пов'язаних з управлінням державними фінансами.

До органів управління фінансовою діяльністю спеціальної компетенції належить система фінансових органів України, до якої входять Міністерство фінансів Автономної Республіки Крим, фінансові управління та відділи обласних, міських та районних державних адміністрацій і яка очолюється Міністерством фінансів України.

Міністерство фінансів України:

бере участь у складанні балансу фінансових ресурсів та платіжного балансу, організує роботу з підготовки проекту Державного бюджету України, розробляє пропозиції щодо вдосконалення податкової системи, спільно з Національним банком і Міністерством економіки здійснює заходи, спрямовані на зміцнення грошового обігу, контролює випуск і обіг цінних паперів та ін.

Фінансові органи місцевих державних адміністрацій (п.п. 4-5 ст. 119 Конституції України):

- розробляють проекти місцевих бюджетів і подають їх на затвердження рад народних депутатів;
- організують виконання бюджетів, складають звіти про їх виконання;
- забезпечують надходження коштів у позабюджетні і валютні фонди та ін.

Державна казначейська служба України має своїм основним завданням:

організацію виконання Державного бюджету України; контроль за його виконанням і регулюванням відносин міждержавним бюджетом України і позабюджетними фондами; короткострокові прогнози обсягів державних фінансових ресурсів і надання інформації Верховній Раді України та Президенту України.

До органів безпосереднього управління та контролю державними фінансами відноситься Державна фіскальна служба України, головним завданнями якої є:

- здійснення контролю за дотриманням податкового та митного законодавства, правильністю нарахування, повнотою та своєчасністю сплати до бюджету податків, зборів, внесків та інших обов'язкових платежів, передбачених чинним законодавством;
- прийняття рішень про застосування фінансових санкцій та адміністративних штрафів до порушників фінансового законодавства і забезпечення їх стягнення.

Державна фіскальна служба України наділена повноваженнями щодо прийняття нормативних актів і методичних документів з питань оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності відповідно до законодавчих актів та на їх виконання.

Рахункова палата України це постійно діючий орган державного фінансово-економічного контролю, утворений Верховною Радою України.

Рахункова палата наділена повноваженнями в галузі контролю за фінансовою діяльністю – організовує та здійснює контроль за вчасним виконанням прибуткової та видаткової частин Державного бюджету, державними цільовими фондами, за утворенням і погашенням внутрішнього і зовнішнього боргів.

Національний банк України

здійснює, управління грошово-кредитною системою України. Діяльність Національного банку спрямована на забезпечення єдиної державної політики в галузі грошового обігу, кредитування, фінансування і розрахунків.

За НБУ закріплені такі функції і надані права:

- брати участь у розробці основних напрямів економічного і соціального розвитку держави, Державного бюджету, прогнозу грошових прибутків та витрат населення;
- розробляти основні напрями грошово-кредитної політики;
- монопольно здійснювати емісію національної валюти України та організувати готівковий грошовий обіг;
- утворювати та визначати розміри фонду регулювання кредитних ресурсів банківської системи;
- разом із казначейством організувати виконання бюджету і обслуговування державного боргу;
- давати дозвіл на утворення банків та їх філій і встановлювати для них економічні нормативи тощо.

The image features several tall stacks of gold coins in the foreground, with US dollar bills scattered around them. The background is softly blurred, showing more stacks of coins. The overall lighting is warm and golden, creating a sense of wealth and value.

Дякуємо за увагу!